

УДК 821.111-31(73)Л.М.Олкотт

ГОНЧАРОВА Ольга – кандидат філологічних наук, асистент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації, Навчально-науковий інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, бульвар Тараса Шевченка, 14, Київ, 01601, Україна (o.honcharova@knu.ua)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6593-622X>

КОВАЛЬЧУК Ірина – кандидат філологічних наук, асистент кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації, Навчально-науковий інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, бульвар Тараса Шевченка, 14, Київ, 01601, Україна (irkov@hotmail.com)
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4740-4139>
DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.11>

Бібліографічний опис статті: Гончарова, О., Ковальчук, І. (2022). Мовна особистість Елізабет Марч в романі Луїзи М. Олкотт «Маленькі жінки»: вербально-семантичний рівень. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 49, 76–80, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.11>.

МОВНА ОСОБИСТІТЬ ЕЛІЗАБЕТ МАРЧ В РОМАНІ ЛУЇЗИ М. ОЛКОТТ «МАЛЕНЬКІ ЖІНКИ»: ВЕРБАЛЬНО-СЕМАНТИЧНИЙ РІВЕНЬ

Анотація. Метою статті є аналіз лексико-семантичних та структурно-синтаксичних особливостей мовної поведінки Елізабет (Бет) Марч, що уособлює мовну особистість вихованої сором'язливої американки-підлітка XIX ст. Для досягнення зазначеної мети розв'язано такі завдання: виділено лексичні одиниці, типові для мовної особистості Бет, визначено їхню семантику й конотативні значення, виявлено синтаксичні особливості її мовної поведінки. Вербальна репрезентація Елізабет Марч в діалогах роману послугувала об'єктом дослідження, а його предметом – лексико-семантичні та синтаксичні особливості мовної особистості героїні роману. Дослідження проведене на матеріалі роману «Маленькі жінки» Луїзи Мей Олкотт, а саме на корпусі реплік Бет у діалогах, дібраному методом суцільної вибірки. Розвідку проведено з позиції антропоцентричності, що характерно для сучасних лінгвістичних досліджень мови й зумовлює її актуальність та наукову новизну.

Під час аналізу виявлено, що персонаж Бет є мовчазною та боязкою дівчиною; тож вона вступає у спілкування тільки тоді, коли йдеться про цікаві для неї теми: родину, музику та служіння людям. Лексично-семантичному рівневі мовної особистості Бет Марч властиві експресивність та емоційність: вона вживає аксіологічно (позитивно й негативно) марковані прикметники, прислівники, що наголошують і збільшують значення ознак, виражених прикметниками, а також модальні дієслова. Серед типових синтаксичних структур, використаних Бет, виділяємо речення з дієсловами в умовному способі, емфатичні структури з “such” та “how”, а також емфатичне використання допоміжного дієслова “do”.

Результати цього дослідження доповнюють та розширюють наукові розвідки вербально-семантичного рівня мовної особистості як об'єкта лінгвістичного аналізу.

Ключові слова: мовна особистість, мовленнєва поведінка, аксіологічно-маркована лексика, емфатичні структури.

HONCHAROVA Olga – PhD in Philology, Assistant Professor of the English Philology and Intercultural Communication Department, Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Taras Shevchenko Boulevard, 14, Kyiv, 01601, Ukraine (o.honcharova@knu.ua)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6593-622X>

KOVALCHUK Iryna – PhD in Philology, Assistant Professor at the English Philology and Intercultural Communication Department, Educational and Scientific Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Taras Shevchenko Boulevard, 14, Kyiv, 01601, Ukraine (irkov@hotmail.com)
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4740-4139>
DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.11>

To cite this article: Honcharova, O., Kovalchuk, I. (2022). Movna osobystist Elizabeth March v romani Luizy M. Olkot "Malen'ki zhinky" [Elizabeth March's language personality in "Little Women" by Louisa May Alcott: verbal-semantic level]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya "Filolohiia" – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 49, 76–80, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.11> [in Ukrainian].

ELIZABETH MARCH'S LANGUAGE PERSONALITY IN "LITTLE WOMEN" BY LOUISA MAY ALCOTT: VERBAL-SEMANTIC LEVEL

Summary. *The aim of the article was to analyse lexical-semantic and structural-syntactic aspects of Elizabeth (Beth) March's speech behaviour, who embodies the language personality of a shy educated teenage American girl of the XIX century. In order to fulfil this aim, the following tasks were performed: to choose lexical items typical of Beth's language personality, to determine their semantic and connotative meanings, and to describe the syntactic features of her speech behavior. The object of this research was verbal representation of Elizabeth March in the dialogues of the novel, and its subject was lexical-semantic and syntactic features of the heroine's language personality. The data for the research was taken from Louise May Olcott's novel 'Little Women', namely Beth's lines in dialogues, which were selected by the method of continuous sampling. The analysis reflects the modern linguistic trend to study the language from the anthropocentric standpoint, which determines the relevance, as well as scientific novelty of the research.*

As Beth is a modest and timid 'little woman', the analysis of her speech in the novel shows that she only participates in communication when it comes to topics of interest to her, namely family, music, and service to people. The typical features of her idiostyle at lexical-semantic level are expressiveness and emotional coloring: she uses axiologically-marked adjectives with positive and negative evaluative meaning, adverbs that emphasize and enhance the meaning of features expressed by adjectives, as well as modal verbs. Typical syntactic structures used by Beth include conditional sentences, emphatic structures with "such" and "how", and the emphatic use of the auxiliary verb "do".

The results of this study complement and expand scientific research on the verbal-semantic level of a language personality as an object of linguistic analysis.

Key words: *language personality, speech behaviour, axiologically-marked vocabulary, emphatic structures.*

Постановка проблеми. Сучасним дослідженням мови властиві антропоцентричність і мультидисциплінарність. Нова лінгвістична парадигма робить людину, мовну особистість об'єктом досліджень та використовує надбання культурологів, соціологів, філософів, оскільки мовленнєва діяльність невід'ємно пов'язана з всебічним вивченням людського чинника. Аналіз лексико-семантичних одиниць та синтаксичних структур, типових для певної мовної особистості, дає можливість встановити соціопрагматичні нашірування, конотативні трансформації слів під впливом екстралінгвістичних факторів у мові, дискурсі та виявити особливості мовної репрезентації представника певної соціальної групи, враховуючи його індивідуальність та вплив соціуму (Гончарова & Ковальчук, 2021, с. 28). Дослідження вербально-семантичного рівня мовної особистості Елізабет Марч, виявлення її індивідуальних та соціально зумовлених рис дає

змогу доповнити мовну картину світу, характерну для збіднілої родини середнього класу в кінці XIX ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія вивчення мовної особистості сягає XVIII–XIX ст., коли В. Фон Гумбольдт у своїх працях зазначав індивідуальний характер володіння мовою. У лінгвістичній науці термін «мовна особистість» уперше застосував В. В. Виноградов; у сучасному мовознавстві вивченню мовної особистості присвячені праці Г. І. Богіна, С. Г. Воркачова, В. І. Карасіка, Ю. М. Караулова, К. Ф. Сєдова та ін. Широке вивчення поняття «мовна особистість» отримало в роботах Ю. Н. Караулова, який визначає мовну особистість як «сукупність здібностей та характеристик людини, що зумовлюють створення нею мовленнєвих творів (текстів)» (Караулов, 2004, с. 3).

Теоретичне підґрунтя цього дослідження становлять положення, висловлені

В. І. Карасиком, який стверджував, що тексти, створені людиною, віддзеркалюють її ідентичність, котру людина усвідомлює в межах своєї належності до етносу, до певних соціальних груп та в межах своєї унікальної особистості. Усвідомлення ідентичності фіксує комунікативна поведінка, яка «виявляється у текстах, що виникають у ситуаціях спілкування, та характеризують учасників спілкування як таких, що належать до етнокультурної та соціокультурної спільноти, та як індивідуумів» (Карасик, 2002, с. 5). Питаннями типологізації та класифікації мовної особистості займалися такі вчені, як В. П. Нерознак, С. Г. Воркачев, О. Б. Сиротиніна, Т. В. Кочеткова, В. І. Карасик, В. І. Шаховський, О. Клапп, виділяючи певні її типи відповідно до обраних засад характеристики. Велика кількість наукових праць та постійна цікавість до цього лінгвістичного явища доводять, що мовна особистість – це складний феномен, що вбирає в себе соціально відфільтроване та індивідуальне знання мови та володіння нею.

Визначення мети та основних завдань дослідження. Сучасна лінгвістика активно вивчає поняття мовної особистості й відкриває широкі можливості для подальших досліджень всіх складників її функціональної репрезентації, що зумовлює **актуальність** цієї наукової розвідки. Результати дослідження уможливають глибше розуміння соціально зумовленої мовленнєвої поведінки дівчат-підлітків в Америці XIX ст. **Мета статті** – вивчення вербально-семантичного рівня мовної особистості Елізабет Марч і створення мовленнєвого портрету мовної особистості американки-підлітка, яка жила в XIX ст. Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання:

- 1) виділити лексичні одиниці, типові для мовної особистості Елізабет Марч, і визначити їхню семантику та конотативні значення;
- 2) виявити синтаксичні особливості мовної поведінки однієї з головних героїнь роману.

Об'єкт дослідження – вербальна репрезентація Елізабет Марч у діалогах роману; предмет – лексико-семантичні та синтаксичні особливості мовної особистості героїні роману. Джерелом фактичного матеріалу послуговував роман Луїзи Олкотт «Маленькі

жінки», а саме корпус, основу якого становлять репліки Елізабет Марч у діалогах. Він добирався методом суцільної вибірки. Шляхом контент-аналізу виокремлено лексичні одиниці, які становлять основу ідіостилю героїні, та виявлено типові структурно-синтаксичні моделі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На думку В. І. Караулова, мовна особистість має багатшаровий набір мовних здібностей та вмінь, а також готовність здійснювати мовні вчинки різного ступеня складності (Караулов, 2004). Проте мовна особистість не існує окремо, без контексту, а отже, є елементом мовної картини світу, що її оточує. Сутність мовленнєвого портрета в тексті художнього твору можна окреслити так: це зображення лінгвоестетичними засобами зовнішнього в людині й того внутрішнього, що проявляється зовні й стає видимим (Писаренко, 2016, с. 152). Отже, аналіз мовної особистості слід починати з опису рис її зовнішності та характеру, зважаючи на етнокультурні та соціальні особливості середовища, у якому ця особистість функціонує.

Елізабет (Бет) Марч у романі Луїзи Олкотт – третя з чотирьох сестер, які зростають у родині, що колись була заможною. Незважаючи на скрутне матеріальне становище і труднощі часу (батько пішов на війну), дівчата сповідують традиційні сімейні цінності й живуть у повазі одна до одної та в любові до людей. Бет Марч постає перед читачем такою: “*Elizabeth, or Beth, as everyone called her, was a rosy, smooth-haired, bright-eyed girl of thirteen, with a shy manner, a timid voice, and a peaceful expression which was seldom disturbed. Her father called her 'Little Miss Tranquility', and the name suited her excellently, for she seemed to live in a happy world of her own, only venturing out to meet the few whom she trusted and loved.*” (Alcott, ch. 1). Опис зовнішності містить лексеми, що створюють узагальнений образ дівчинки-підлітка без деталізації: *a rosy, smooth-haired, bright-eyed girl of thirteen*. Для опису характеру та манер Бет авторка роману використовує такі словосполучення, як *a shy manner, a timid voice, a peaceful expression*. До Бет приязно та з любов'ю ставляться всі, хто її знають. Її називають *a dear* (миле дитя), *a pet of the family* (улюблениця всієї

родини), *a peacemaker* (миротворець), *a little miss Tranquility* (маленька міс Спокій), *Mouse* (Мишка), що відображає основні риси характеру Бет, а саме її врівноваженість, миролюбство, бажання догодити і емпатичність. Сама ж Бет, характеризуючи себе, вдається до прикметників із негативним денотативним значенням *frightened, dreadful, stupid*, наприклад: “*I used to be so **frightened** when it was my turn to sit in the chair with the crown on, and see you all come marching round to give the presents, with a kiss. I liked the things and the kisses, but it was **dreadful** to have you sit looking at me while I opened the bundles*” (Alcott, ch. 1), або “*I wish I'd known that nice girl. Maybe she would have helped me, I'm so **stupid***” (Alcott, ch. 7). Отже, Бет визнає свою сором'язливість, невпевненість і боязкість.

У взаємодії з людьми Бет небагатослівна, і навіть з сестрами вона неговірка. Бет можна сміливо назвати наймовчазнішою із сестер, бо навіть коли вона вступає в розмову, то репліки її короткі. Через свою сором'язливість Бет уникає контактів та довгих розмов, проте є кілька тем, які викликають у дівчини зацікавлення. Тоді її поодинокі висловлення набувають емоційно-експресивного забарвлення. Такими темами в досліджуваному матеріалі виявилися: родина, музика, обов'язок служіння людям.

Прояви емоційності Бет чітко простежені на лексичному рівні. Для її мовлення характерні аксіологічно марковані прикметники – як з позитивним, так і з негативним оцінним значенням, наприклад: «***Poor Jo!** It's too **bad**, but it can't be helped. So you must try to be **contented** with making your name boyish, and playing brother to us girls. I hope she won't*” (Alcott, ch. 1); “*Since I had my **little piano**, I am perfectly satisfied*” (Alcott, ch. 13); “*She is so **funny and dear** as she is*” (Alcott, ch. 14); “*What about Jo? Please say something **nice**, for she has tried so hard and been so very, very **good** to me*” (Alcott, ch. 22). Прикметники, що утворюють лексикон героїні, – це переважно одно- або двоскладові синоніми лексем “*good*” та “*bad*”. Характерним для Бет є емоційно-емпатичне використання прикметників “*poor*” та “*little*», уживаних у описах людей, тварин та речей, наприклад: *little Pip, poor little children, a poor woman, my little piano, Poor Jo!*

Емоційність висловлень Бет досягається також завдяки численним уживанням прислівників *so, too, very*, що увиразнюють значення ознак, виражених прикметниками, наприклад: “*What's the name?*”, “*Who wrote it? ... I knew it! I knew it! Oh, my Jo, I am **so proud!***” (Alcott, ch. 14); “*Oh, Pip! Oh, Pip! How could I be **so cruel** to you?*” та “*... for I am **too bad** to own one*” (Alcott, ch. 11); “*Please say something nice, for she has tried so hard and been **so very, very good** to me*” (Alcott, ch. 22). Особливістю вживання прислівників є їхні повтори і комбінації для посилення ефекту та передачі високого ступеня емоційності мовця.

У висловленнях Бет виявляємо також різноманітні модальні дієслова: *can, could, may, shall, should, dare, ought to*, наприклад: “*I don't see how you **can** write and act such splendid things, Jo. You're a regular Shakespeare!*” (Alcott, ch. 1); “*...he **shall** be buried in the garden, and I'll never have another bird, never, my Pip!*”, “*It **can't** seem so without Marmee and little Pip*” та “*I am a stupid thing, and **ought to** be studying, not playing*” (Alcott, ch. 11); “*If something very pleasant **should** happen now, we **should** think it a delightful month.*” (Alcott, ch. 15); “*I don't see how you **dared** to do it.*” (Alcott, ch. 15). За допомогою модальних дієслів Бет висловлює свої основні страхи, а саме: спроможність / неспроможність щось зробити (*can*), сміливість щось зробити (*dare, may*), рішучість щось зробити (*shall, should*).

Аналізуючи синтаксис мовлення героїні, можна виділити кілька типових синтаксичних конструкцій, спільною рисою яких є виразність і емпатичність. До таких синтаксичних структур можна віднести:

1) речення з дієсловами в умовному способі, наприклад: “*I'll help you with the hard words, and they'll explain things if we don't understand.*” та “*I wish I could send my bunch to Father. I'm afraid he isn't having such a merry Christmas as we are.*” (Alcott, ch. 2); “*Two pleasant things are going to happen right away. Marmee is coming down the street, and Laurie is tramping through the garden as if he had something nice to tell*” (Alcott, ch. 15); “*I'm so full of happiness, that if Father was only here, I couldn't hold one drop more.*” (Alcott, ch. 22). У цю групу входять “*wish-clause*”, “*if only*”,

речення зі сполучником “*as if*” та речення умови;

2) емфатичні структури з “*such*” та “*how*”, наприклад: “*And such lovely weather, I’m so glad of that!*” (Alcott, ch. 9); “*How good Meg is! Come, Amy, let’s do as they do*” (Alcott, ch. 9);

3) емфатичне використання допоміжного дієслова “*do*” з метою наголосити основне дієслово, наприклад: “*It’s naughty to fret, but I do think washing dishes and keeping things tidy is the worst work in the world*” (Alcott, ch. 1).

Отже, загалом мовлення Бет насичене складними реченнями та емфатичними конструкціями, що передають високий ступінь емоційного залучення до розмови, навіть на тлі природної сором’язливості. Це, окрім того, засвідчує сформованість Бет як освіченої мовної особистості, попри її невеликий вік – 13 років у першій частині роману.

Висновки. Аналіз мовлення Елізабет Марч допоміг виділити характерні риси мовної особистості американської дівчинки-підлітка XIX ст., яка проживала в щасливій, але збіднілій родині. Особливістю мовленнєвої поведінки героїні роману вважаємо високу

емоційність висловлень на тлі стриманої участі в комунікації. Емоційність досягається вживанням аксіологічно маркованих прикметників, здебільшого одно- або двоскладових синонімів до лексем “*good*” та “*bad*”. Актуальним є емоційно-емпатичне використання прикметників “*poor*” і “*little*” в атрибутивній функції за характеристики людей, тварин, речей. Серед лексичних засобів виразнення ознак є вживання прислівників “*so*”, “*too*”, “*very*”, іноді багаторазове. У мовленні Бет виявлено також різноманітні модальні дієслова. На тлі доволі простого вокабуляра синтаксичний рівень мовної поведінки героїні вражає складністю й розмаїттям. Мова Бет насичена складними реченнями з дієсловами в умовному способі, емфатичними структурами з “*such*” та “*how*”, емфатичним використанням допоміжного дієслова “*do*”.

Перспективним напрямком подальших досліджень може стати зіставний аналіз мовних особистостей усіх чотирьох сестер роману, а також діахронний опис особливостей трансформації мовної особистості жінки в жіночих романах XIX–XXI ст.

ЛІТЕРАТУРА

- Гончарова О. О., Ковальчук І. В.** Лексико-синтаксичні характеристики мовної особистості Джозефіни Марч в романі Луїзи М. Олкотт «Маленькі жінки». *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2021. IX (48), I. : 261, Dec. С. 28–31. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2021-261IX48-04>
- Карасик В. И.** Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 331 с.
- Караулов Ю. Н.** Русский язык и языковая личность. Москва : УРСС, 2004. 262 с.
- Писаренко К.** Типологія мовних портретів персонажів у художніх текстах триптиху «Хресна проща» Р. Іванчука : змістовий аспект. *Лінгвістичні дослідження*. 2016. Вип. 42. С. 150–155.
- Alcott Louisa May.** Little women. URL: <https://www.gutenberg.org/cache/epub/514/pg514-images.html> (дата звернення: 04.02.2022)

REFERENCES

- Alcott, Louisa May.** Little women. Retrieved February 4, 2022, from <https://www.gutenberg.org/cache/epub/514/pg514-images.html> [in English].
- Honcharova, O. O., Kovalchuk, I. V.** (2021) Leksyko-syntaksychni kharakterystyky movnoji osobystosti Dzhozefiny March v romani Lujizy M. Olcott “Malen’ki zhinky” [Lexical and syntactic characteristics of Josephine March’s language personality in “Little women” by Louisa May Alcott]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, IX(48), I.: 261, 28–31. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-HS2021-261IX48-04> [in Ukrainian].
- Karasik, V. I.** (2002). *Yazykovoï krug: lichnost, concepty, diskurs* [Language circle: personality, concepts, discourse]. Volgograd : Peremena [in Russian].
- Karaulov, Yu. N.** (2004). *Russkii yazyk i yazykovaya lichnost* [The Russian language and language personality]. Moscow : URSS [in Russian].
- Pysarenko, K.** (2016) Typolohiya movnykh portretiv personazhiv u khudozhnikh tekstakh tryptykhu «Khresna proshcha» R. Ivanychuka : zmistovyy aspekt [Linguistic portraits typology of characters in the literary texts of the triptych “The Pilgrimage” by R. Ivanychuk: semantic aspect.] *Lingvistychni doslidzhennya – Linguistic research*, (Issue 42), (pp. 150–155) [in Ukrainian].